

دست یازدهم

اتفاق

به این آمارها توجه کنید :

- گرسنگی یکی از عوامل مهم مرگ و میر در جهان به شمار می‌رود؛ به طوری که در هر دقیقه ۳۰ نفر به علت گرسنگی، جان خود را از دست می‌دهند.
- شصت و شش میلیون کودک در مقطع ابتدایی در سراسر جهان، گرسنه به مدرسه می‌روند.
- فقر هر ساله باعث مرگ دو میلیون و ششصد هزار کودک زیر پنج سال می‌شود.
- ۸۷۰ میلیون نفر در جهان غذای کافی برای خوردن ندارند.
- بیش از یک میلیارد نفر از مردم روی زمین، درآمدی کمتر از یک دلار در روز دارند.

از سوی دیگر

- دارایی ۸۵ نفر از ثروتمندترین افراد جهان برابر دارایی ۳/۵ میلیارد نفر از جمعیت جهان است.
- با غذایی که در اروپا و آمریکای شمالی دور ریخته می‌شود، سه برابر گرسنگان فعلی جهان را می‌توان سیر کرد.
- یک سوم مواد غذایی‌ای که سالانه در جهان تولید می‌شود (حدود ۱/۳ میلیارد تن) تبدیل به زباله می‌شود و هدر می‌رود.
- سالانه ۲/۴ میلیون نفر در سراسر جهان در اثر بیماری‌های ناشی از پرخوری می‌میرند.

فعالیت کلاسی

به نظر شما علت این اختلاف چیست؟ چرا این وضع در جهان به وجود آمده است؟ جمع شدن ثروت های جهان در دست عده ای کم - بی عدالتی و نقض های موجود در قوانین اقتصادی

5- راهکار دین اسلام برای نجات مردم از فقر چیست؟

دین اسلام آخرین و کامل‌ترین برنامه‌ای است که خداوند برای نجات بشر از تمامی گرفتاری‌ها و دست یافتن به رستگاری در دنیا و آخرت فرستاده است؛ به همین دلیل این دین باید راهی برای نجات مردم از فقر داشته باشد. یکی از راه‌کارهای دین اسلام برای حل این مشکل، انفاق است. در دین اسلام به مردم توصیه شده است، بخشی از اموال خود را در راه خداوند انفاق کنند.

پیامبر ﷺ می‌فرماید: **6 - طبق سخن پیامبر (ص) اگر ثروتمندان حقوق مردم فقیر را بپردازند چه می‌شود؟**

«خداوند به اندازه‌ی نیازمندی‌های مردم فقیر در اموال ثروتمندان حقی قرار داده است، اگر بپردازند نیازمندی‌های عمومی مردم برطرف می‌شود. اگر گرسنه یا برهنه‌ای در میان مردم پیدا شود، به این دلیل است که ثروتمندان، «حقوق واجب» اموال خود را نپرداخته‌اند»^۱.

7 - حق فقرا در اموال چه کسانی است؟ ثروتمندان

انفاق

در سال گذشته دانستیم که رابطه‌ی میان مسلمانان، رابطه‌ی برادری است و همان‌طور که هر برادری نسبت به خواهران و برادران خود در خانواده وظایفی دارد، برادران دینی نیز در برابر یکدیگر وظایفی دارند. یکی از این وظایف کمک مالی به نیازمندان است.

جواب سوال 1 کتاب (قسمت اول)

خداوند در قرآن کریم همواره انسان‌ها را به بخشش قسمتی از اموالشان به نیازمندان تشویق کرده و این اعطای مال را «انفاق» نام نهاده است:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ
بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً
فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ
وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ^۲

کسانی که اموال خود را انفاق می‌کنند
در شب و روز
به صورت پنهانی و آشکارا
پاداششان نزد پروردگارشان است
نه ترسی دارند و نه غمگین می‌شوند.*

حفظ شود

در مورد انفاق

انفاق مال آن قدر نزد خداوند ارزشمند است که آن را یکی از نشانه‌های ایمان می‌دانند.^۳

خداوند، حکمت انفاق را «توزیع ثروت میان فقرا و جلوگیری از انحصار آن در دست»
8 - از نظر خداوند حکمت انفاق در چیست؟

۳- سورة بقره، آیه ۳.

۲- سورة بقره، آیه ۲۷۴.

۱- مستدرک الوسائل، ج ۷، ص ۲۴.

* آیه با ترجمه حفظ شود.

ثروتمندان» بیان کرده است^۱. در صورتی که اتفاق مال در جامعه گسترش پیدا کند، ثروت به دست نیازمندان نیز می‌رسد و فاصله طبقاتی میان ثروتمند و فقیر کمتر می‌شود؛ بخش زیادی از گناهان و جرم‌های ناشی از فقر از جامعه ریشه‌کن می‌شود؛ مردم نسبت به یکدیگر مهربان‌تر می‌شوند و احساس مسئولیت بیشتری می‌کنند و در نهایت آرامش و امنیت در جامعه حاکم می‌شود.

در روایت‌هایی که زمان ظهور امام زمان علیه السلام را وصف کرده‌اند، آمده است :
در آن دوران، عقل انسان‌ها به نهایت رشد و کمال خود می‌رسد و از سوی دیگر در جامعه فقری پیدا نمی‌شود.

به نظر شما میان این دو (پیدا نشدن فقیر در جامعه و کامل شدن عقل) چه ارتباطی وجود دارد؟

انسانی که از نظر عقلی و فکری تکامل پیدا کند کمک به ممنوع را وظیفه خود می‌داند و نیز می‌فهمد که کاهش فقر در جامعه، مشکلات جامعه را کاهش می‌دهد.

بیشتر بدانیم

برای بار سوم نیمی از تمام اموال خود را در راه خدا انفاق کرد. هیچ چیزی از قلم نیفتاده بود. هر آنچه بود، میان فقرا تقسیم شد. چشم فقرای مدینه به در خانه او بود. آنان جمع شده بودند تا با کمک‌های او بتوانند به زندگی خود سروسامانی بدهند.

او مشهور به کریم‌ترین انسان مدینه است. آوازه او همه جا پیچیده است. هر کسی وارد مدینه می‌شود، سراغ خانه حسن بن علی را می‌گیرد، چون می‌داند او تنها کسی است که همواره در خانه‌اش به روی نیازمندان باز و سفره خانه‌اش همواره برای میهمانان گسترده است و از همه آنان با بهترین غذاهای موجود در خانه پذیرایی می‌کند.^۲

۱- سورة حشر، آیه ۷.

۲- بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۳۴۹؛ شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۱۶، ص ۱۰؛ تاریخ مدینه دمشق ابن عساکر، ج ۱۳،

ص ۲۴۳؛ سیر اعلام النبلاء ذهبی، ج ۳، ص ۲۶۷.

زکات فطره (فطریه)

زکات

واجب - خمس

مستحب - قرض - وقف

انواع انفاق

انفاق بر دو نوع است: واجب و مستحب.

انفاق‌های واجب عبارت‌اند از: زکات و خمس. انفاق‌های مستحب عبارت‌اند از: قرض‌الحسنه،

وقف و... در این درس با نمونه‌هایی از این دو نوع انفاق آشنا می‌شویم:

انفاق‌های واجب:

9- زکات را تعریف کنید؟

1- **زکات**: زکات در اصل به معنای پاک شدن از دلبستگی‌ها و آلودگی‌هاست و به نوعی

از انفاق گفته می‌شود که به برخی از دارایی‌های انسان تعلق می‌گیرد. این دارایی‌ها سه دسته است: **جواب سوال 3 کتاب**

غلات: گندم، جو، خرما و کشمش، **دام‌ها**: شتر، گاو و گوسفند، **سکه‌ها**: طلا و نقره.

اگر کسی از این دارایی‌ها، به اندازه‌ای که در دین تعیین شده است، داشته باشد، بر او واجب

است بخش مشخصی از آن را در راه خدا انفاق کند.¹ **10- پرداخت کردن و عدم پرداخت زکات چه اثراتی دارد؟**

پرداخت زکات موجب **مصونیت مال** از نابودی و **پربرکت شدن آن** می‌شود. اگر زکات اموال داده

نشود، خداوند نعمت‌هایش (بارندگی، حاصل خیزی، فراوانی و...) را از صاحبان آنها بازمی‌دارد.

زکات فطره (فطریه): زکات فطره، زیرمجموعهٔ **زکات** است. کسی که هنگام غروب شب عید

فطر، بالغ و عاقل و هشیار باشد و فقیر هم نباشد، باید برای خود و کسانی که او هزینهٔ زندگی آنان را می‌دهد،

به ازای هر نفر سه کیلوگرم گندم یا جو یا برنج یا هر غذایی را که در طول ماه مبارک رمضان بیشتر از آن

استفاده کرده است، به مستحق بدهد. البته اگر پول آنها را هم بدهد، کفایت می‌کند.

11- زکات فطره (فطریه) را تعریف کنید؟

12- شرایط پرداخت زکات فطره چیست؟ بالغ - عاقل - هشیار - فقیر نباشد

به آمار تقریبی تولید سالانهٔ چهار محصول مهم کشاورزی در ایران، توجه کنید:

1- سیزده میلیارد کیلوگرم گندم

2- سه میلیارد کیلوگرم جو

3- یک میلیارد کیلوگرم خرما

4- سیصد میلیون کیلوگرم کشمش

به نظر شما اگر فقط زکات این محصولات (که تقریباً حدود هزار میلیارد تومان است)، پرداخت

شود، چه تغییرات مثبتی در جامعه ایجاد می‌شود؟ فاصله طبقاتی بین فقیر و ثروتمند کم می‌شود.

1- میزان این دارایی‌ها و مقدار دقیق زکات هر کدام از این موارد در رسالهٔ توضیح‌المسائل مشخص شده است (دبیران محترم

می‌توانند توضیحات تکمیلی در این خصوص را در کتاب راهنمای معلم مشاهده کنند).

13 - خمس را تعریف کنید؟

۲- **خمس**: هر مسلمانی که از طریق کار، درآمدی کسب می کند، پس از صرف هزینه های

سالانه زندگی خود و خانواده، باید یک پنجم آنچه را که باقی مانده است، به عنوان خمس بپردازد.

خمس یکی از راه های تأمین نیازهای جامعه است که به حاکم اسلامی یا مرجع تقلید پرداخت می شود تا آن را در راه هایی که قرآن کریم، رسول اکرم و ائمه اطهار علیهم السلام مشخص کرده اند، صرف کنند. آشنا کردن مردم با معارف دینی، دفاع از کشورهای اسلامی، تربیت دانشمندان علوم دینی، تألیف و توزیع کتاب های دینی و ... از مواردی است که خمس می تواند صرف آن شود. **جواب سوال 4 کتاب**

نکات قابل توجه در خمس 14 - سال خمس (سال مالی) چیست؟

هر کسی که از طریق تجارت، صنعت، کشاورزی یا کسب های دیگر، مالی به دست آورد، باید برای خود «سال مالی» داشته باشد و در انتهای «سال مالی»، اگر به اموال او خمس تعلق می گیرد، خمس اموالش را بدهد.

15 - آیا با پولی که خمس آن داده نشده می توان خرید کرد؟

با پولی که خمس آن پرداخت نشده است، نمی توان چیزی خرید؛ به عنوان مثال اگر با آن پول خانهای خریداری شود، نماز خواندن در آن خانه باطل است.

16 - آیا به غیر پول نیز خمس تعلق می گیرد؟

به آذوقه هایی مانند برنج، روغن و هر خوراکی دیگری که از درآمد سال، برای مصرف در خانه خرید شده است و در پایان سال مالی باقی مانده است، خمس تعلق می گیرد.

17 - آیا به زیورات خانم ها خمس تعلق می گیرد؟

زیورات خانم ها، اگر بیش از مقدار مصرفی رایج آنها باشد و حالت پس انداز داشته باشد، باید خمس آن پرداخته شود.

بیشتر بدانیم

سیره شهدا

شهید مهدی باکری یکی از سرداران بزرگ کشورمان در دوران دفاع مقدس بود. یکی از ویژگی های او عمل به احکام دین با دقت کامل بود. او سعی می کرد همیشه نماز خود را در اول وقت و به جماعت اقامه کند. او در پرداخت خمس نیز بسیار دقیق و حساس بود. یکی از دوستان وی نقل می کند که در اواخر اسفند ماه یکی از سال های اول جنگ بود که دیدیم آقا مهدی در سنگر مشغول شمردن پول های همراه خود است. سپس با خانواده خود نیز تماس گرفت و جویای ارزش اجناس باقی مانده در منزل برای محاسبه میزان خمس آنها

۱- ابتدای سال مالی، اولین روزی است که فرد در آن درآمدی کسب کرده است (به عنوان مثال این زمان برای یک کارگر آن روزی

است که اولین مزد خود را می گیرد یا برای یک کشاورز روزی است که اولین محصول خود را برداشت می کند) و پایان آن گذشتن یک سال شمسی از آن روز است. **18 - ابتدای سال مالی چه روزی است؟**

19 - معیار زمانی پرداخت خمس، سال ... شمسی ... است.

شد و بلافاصله مبلغ مشخصی را از اموال خود جدا کرد و آن را به یکی از نمایندگان امام خمینی رحمه الله علیه پرداخت کرد. آنگاه با خاطری آسوده، نفسی کشید و گفت: امروز سال مالی ام بود. خدا را شکر حالا اگر شهید شوم، بدهی شرعی ندارم.^۱

انفاق‌های مستحب

پس از آشنایی با خمس و زکات به عنوان دو مورد از انفاق‌های واجب، حال با دو مورد از

انفاق‌های مستحب آشنا می‌شویم: **20 - چرا قرض دادن از صدقه دادن بهتر است؟**

۱- قرض: قرض دادن نوعی انفاق مستحب است که بسیار بر آن تأکید شده است. این عمل

تا آن اندازه ارزشمند است که در دین اسلام برای صدقه دادن ده ثواب و برای قرض دادن هجده ثواب قرار داده شده است. البته هر دو عمل از کارهای نیکو و مورد تحسین است؛ اما باید توجه داشت که در جامعه اسلامی، انسان‌های آبرومندی هستند که نمی‌خواهند از کسی صدقه بگیرند و قرض دادن به آنها موجب حفظ آبروی آنها می‌شود. از سوی دیگر انفاق مال در قالب قرض، فعالیت و کسب و کار را به دنبال خود دارد؛ زیرا کسی که صدقه می‌گیرد، به فکر بازگرداندن آن نیست؛ اما فرد قرض‌گیرنده

باید کار کند تا مبلغ قرض را برگرداند. **21 - در دین اسلام برای صدقه دادن چند ثواب قرار داده شده است؟ ده ثواب**

22 - در دین اسلام برای قرض دادن چند ثواب قرار داده شده است؟ هجده ثواب

۱- مهدی باکری در اندیشه و عمل، حسین علایی، چاپ اول، ص ۱۰۷.

23- پیامبر اکرم (ص) درباره ارزش قرض دادن به برادر مسلمان چه فرموده است؟
پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درباره ارزش قرض دادن فرموده است:

«مسلمانی که به برادر مسلمان خود قرض دهد، در برابر هر دره‌می که قرض داده، هم وزن کوه احد، حسنات خواهد داشت و اگر برای دریافت آن مدارا به خرج دهد، از پل صراط همچون برق جهنده بدون حساب و عذاب خواهد گذشت.»

24- چرا در دین از قرض گرفتن در حالت بی‌نیازی یا موارد غیرضروری نهی شده است؟
البته در تعالیم معصومان از قرض گرفتن در حالت بی‌نیازی یا موارد غیرضروری نهی شده

است؛ چرا که درخواست از دیگران آبروی انسان را در معرض خطر قرار می‌دهد.

25- وقف را تعریف کنید؟

۲- وقف: وقف به این معناست که انسان در راه جلب رضایت خداوند مالکیت بخشی از اموال و دارایی‌هایش را از اختیار خود خارج کند و استفاده از آن یا استفاده از درآمد آن را در اختیار دیگران (عموم مردم، فقرا، ایتام، و...) قرار دهد.

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرماید: **26- طبق فرموده پیامبر (ص) چه اعمالی حتی پس از مرگ انسان هم دارای اثر است؟**

«هنگامی که انسان مؤمن از این دنیا می‌رود، تمامی اعمال او قطع می‌شود؛ به جز سه عمل: صدقه جاریه، علمی که از خود به یادگار گذاشته است و فرزند صالحی که برایش دعا می‌کند.»

27- امام علی (ع) چه چیزهایی را وقف می‌کردند؟

پیامبر اکرم بارها اموالی را برای استفاده مسلمانان وقف کردند. امیرالمؤمنین علیه‌السلام نیز نخلستان‌ها و باغ‌های فراوانی ایجاد و چاه‌های آب زیادی حفر می‌کرد و بلافاصله آنها را برای استفاده مردم یا گروهی از آنان همانند یتیمان یا در راه ماندگان وقف می‌کردند.

۱- ثواب الاعمال، ص ۴۱۴.

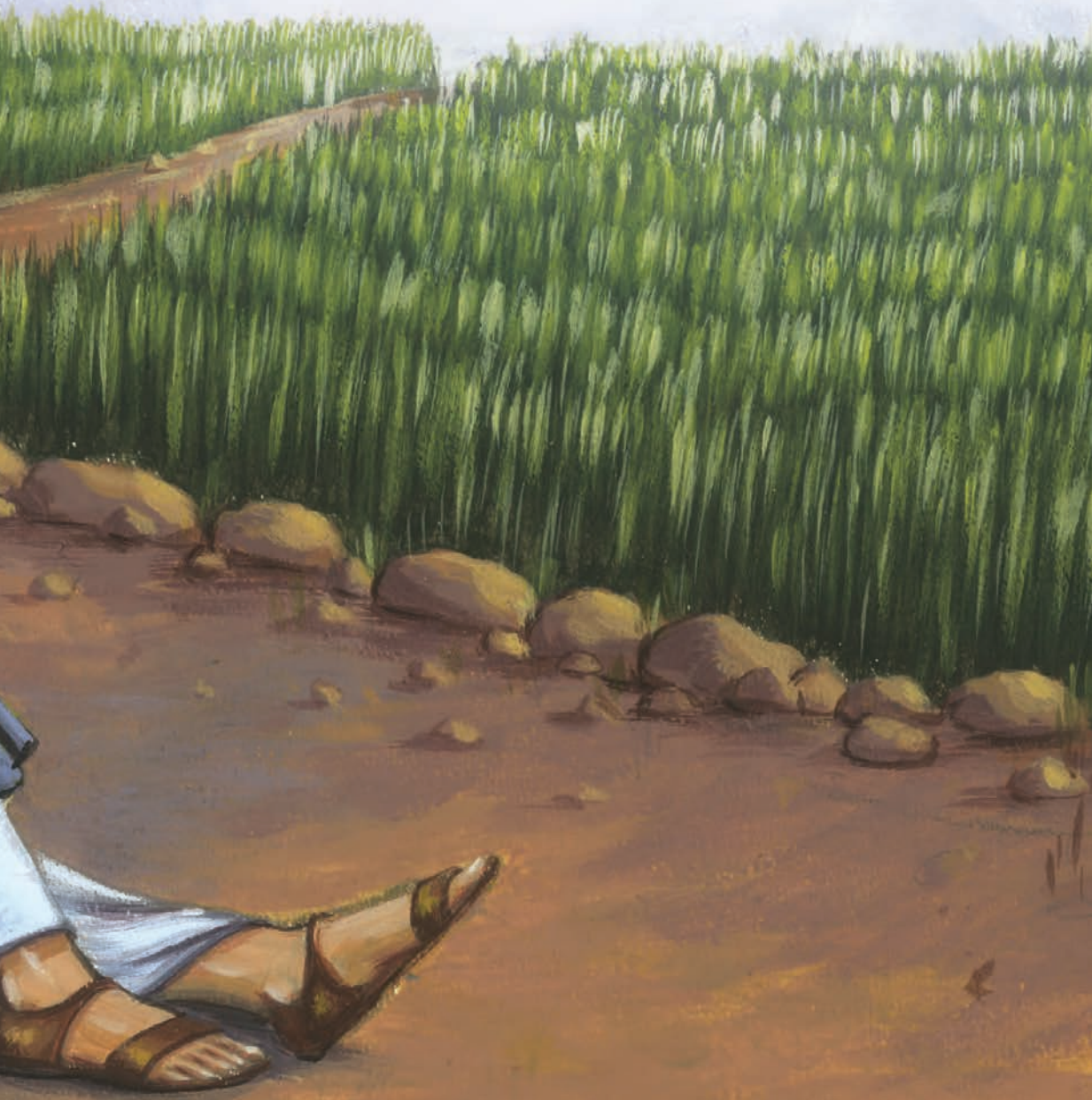
28- صدقه جاریه چیست؟

۲- با توجه به اینکه چیزی که وقف شده است، مردم همواره از آن استفاده می‌کنند و برکات آن جاری است، به آن صدقه جاریه گفته می‌شود.

۳- بحار الانوار، ج ۲، ص ۲۲.

در یکی از وقف‌نامه‌های حضرت علی علیه السلام آمده است :

«علی، بنده خدا و امیرمؤمنان، دو مزرعه را برای فقرای مدینه و در راه‌ماندگان قرار داد، تا خداوند روز قیامت چهره او را از حرارت آتش مصون دارد. این اموال فروخته نمی‌شود، بخشیده نمی‌شود، تا به دست وارث هستی (خدا) برسد».

در طول تاریخ اسلامی، وقف از جایگاه ویژه‌ای در میان مسلمانان برخوردار بوده است؛ به گونه‌ای که بسیاری از مسلمانان تلاش می‌کردند تا در حد توان خود، بخشی از دارایی‌های خود را برای انجام کارهای خیریه وقف کنند. وقف معمولاً در این امور صورت می‌گرفت:

29 - وقف در چه صورت می‌گیرد؟

ساختن مسجد، حوزه‌های علمیه، کتابخانه‌های عمومی، مدارس و دانشگاه، بیمارستان‌های عمومی (در این بیمارستان‌ها فقرا کاملاً رایگان درمان می‌شدند)، خانه‌هایی برای یتیمان و بی‌سرپرستان و فقرا، وقف اموالی برای کفن و دفن فقرا، وقف آب‌انبار و تأمین آب آشامیدنی یا آب کشاورزی برای مردم، ساختن کاروانسراهایی در مسیر راه‌های زیارتی یا تجاری برای استراحت کاروان‌ها، خرید تجهیزات برای جنگ با کفار، ساختن پادگان‌ها و قلعه‌ها برای نظامیان و...

30 - نتیجه وقف چیست؟

همان‌طور که می‌بینیم، نتایج وقف، منفعت رساندن به تمام مردم یا مردم مستحق است؛ بنابراین

اگر در جامعه اسلامی وقف رایج شود، بسیاری از اموری که نفع آن به عموم مردم می‌رسد، توسط خود مردم انجام می‌شود و دیگر تمامی کارها بر دوش دولت قرار نمی‌گیرد.

31 - اگر در جامعه اسلامی وقف رایج شود چه اتفاقی می‌افتد؟

- 1- انفاق را تعریف کنید و سه مورد از فواید آن را بیان کنید. **جواب دو قسمت دارد**
- 2- یک انفاق واجب و یک انفاق مستحب را نام ببرید و هر یک را به صورت **انفاق واجب: زکات - خمس** مختصر توضیح دهید. **انفاق مستحب: قرض - وقف**
- 3- زکات به چه چیزهایی تعلق می‌گیرد؟ آنها را نام ببرید.
- 4- خمس به چه کسی پرداخت می‌شود و در چه راه‌هایی هزینه می‌شود؟

خودت را امتحان کن

پیشنهاد

- 1- با مراجعه به پدر و مادر خود چند مورد از موقوفات شهر خود را پیدا کنید و در کلاس برای هم‌کلاسی‌هایتان معرفی کنید.
- 2- با مراجعه به آیه ۲۶۱ سوره بقره، بیان کنید که خداوند در این آیه انفاق را به چه چیزی تشبیه کرده است؟ به نظر شما خداوند با این تشبیه بر چه مسئله‌ای تأکید داشته است؟